

Årsmelding 2008 – Felles klagenemnd

Innhold

- 1. Innledning**
 - 2. Klagesaker i 2008**
 - 2.1 Innkomne saker
 - 2.2 Typer saker
 - 2.3 Fordeling av oversendte fuskesaker fra underinstansen, resultat i klageinstansen
 - 3. Reaksjonsnivået i fuskesaker fattet i underinstansen**
 - 4. Forståelsen av skyldkravet**
 - 4.1 Forsett, betydningen av rettsvillfarelse
 - 4.2 Grov uaktsomhet
 - 4.3 Fullbyrdelsesforsett ved forsøk på fusk
 - 5. Viktigheten av informasjon om regelverket**
 - 6. Beviskravet**
 - 7. Krav til saksbehandlingen**
 - 7.1 Forhåndsvarsling
 - 7.2 Krav til begrunnelsen
 - 8. Oppsettende virkning**
 - 9. Fastsettelse av utestengingsperioden**
-

1. Innledning

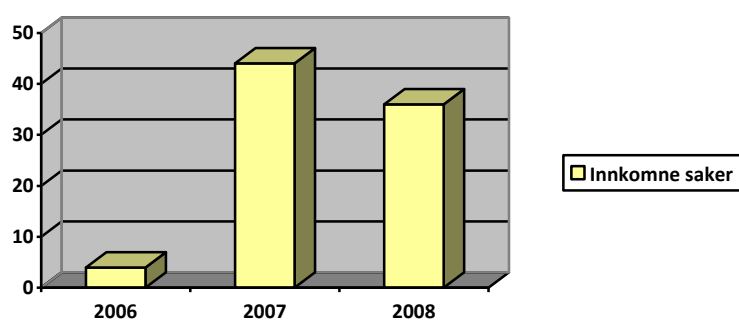
Felles klagenemnd behandler klager over enkeltvedtak truffet med hjemmel i universitets- og høyskoleloven §§ 4-7 til 4-10. Dette omfatter klagesaker vedrørende annullering av eksamen mm., utestenging og bortvisning, utestenging grunnet straffbare forhold – politiattest, og utestenging etter skikkethetsvurdering.

Klagenemnda har eksistert siden 1. april 2006. Kunnskapsdepartementet var tidligere rette klageinstans på området. Siden 2006 har Felles klagenemnd behandlet i alt 84 klagesaker. Av disse gjaldt 80 saker fusk på eksamen eller prøve.

2. Klagesaker i 2008

2.1 Innkomne saker

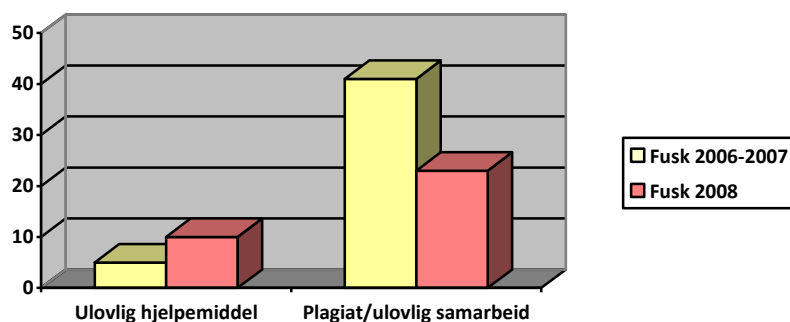
I 2008 mottok klagenemnda 36 saker, mens man i 2007 mottok 44. Dette gir en nedgang på 8 saker i 2008. Antall innkomne saker har altså ikke økt i 2008. Dette tallet er likevel langt høyere enn i 2006 da det kom inn 4 saker. I løpet av de tre årene klagenemnda har vært i virke ser bildet slik ut:



2.2 Typer saker

I 2006 og 2007 gjaldt alle sakene fusk, bortsett fra en sak som dreide seg om utestenging etter universitets- og høyskoleloven § 4-8 annet ledd. I 2008 omhandlet 2 saker saksomkostninger, 1 sak brudd på taushetsplikt i strid med uhl. § 4-8 annet ledd og 33 saker fusk på eksamen eller prøve. Av fuskesakene gjaldt 10 saker medbringelse av ulovlig hjelpemiddel på eksamen, mens 23 saker gjaldt plagiat eller ulovlig samarbeid.

I **2008** ser fordelingen av typer saker slik ut sammenliknet med tidligere år:



Her kan vi se en økning i saker som gjelder ulovlig hjelpemiddel, fra 5 saker i 2006/2007 til 10 saker i 2008. Det har derimot vært en nedgang i antallet saker som omhandler plagiat eller ulovlig samarbeid, herunder fra 41 saker i 2006/2007 til 23 saker i 2008.

2.3 Fordelingen av oversendte fuskesaker fra underinstansen, resultat i klageinstansen

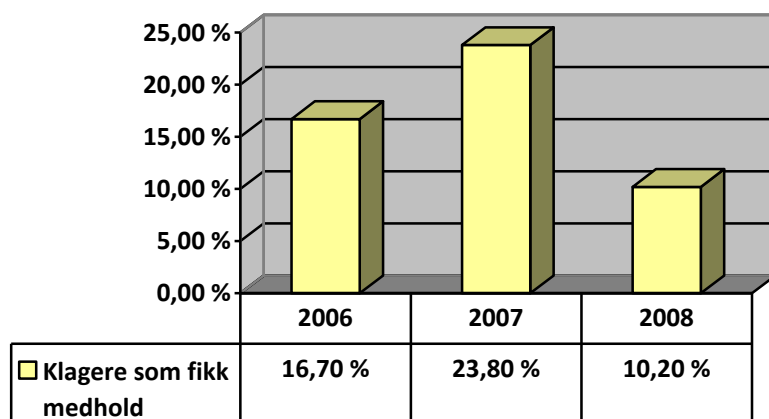
I perioden **2006-2008** mottok Felles klagenemnd klagesaker vedrørende fusk fra 19 ulike universitet og høyskoler i landet. Felles klagenemnd fattet 80 vedtak hvor 44 innebar opprettholdelse overfor en eller flere klagere, mens 36 vedtak gjaldt opphevelse helt eller delvis. Dette utgjorde fullstendig medhold for av 21 av 118 klagere, og nedsatt reaksjon for 33 av 118 klagere. Det gir en prosentandel på ca 30 % for fullstendig medhold. I 2 av 2 saker om brudd på 4-8 annet ledd ble resultatet opphevelse i sin helhet.

I **2006** ble det i 1 av totalt 4 fuskesaker gitt fullstendig medhold. Dette utgjorde fullstendig medhold i klage for 1 av 6 klagere.

I **2007** ble det i 28 av 43 fuskesaker gitt helt eller delvis medhold. Dette utgjorde fullstendig medhold i klage for 15 av 63 klagere, og delvis medhold i klage (nedsatt reaksjon) for 33 av 63 klagere.

I **2008** ble det i 6 av 33 fuskesaker gitt helt eller delvis medhold. Dette utgjorde fullstendig medhold i klage for 5 av 49 klagere, og delvis medhold i klage (nedsatt reaksjon) for 1 av 49 klagere.

Oversikten viser hvor stor prosentandel av klagerne som fikk fullstendig medhold i perioden **2006-2008**:



Tabellen under angir fordelingen av vedtak fra underinstansene som ble påklaget til Felles klagenemnd i 2008:

Fusk - 2008	Antall klagere	Fullstendig medhold	Nedsatt reaksjon
1. Handelshøyskolen BI	20	2	1
2. Universitetet i Agder	4	1	
3. Norges Handelshøyskole	9		
4. Høgskolen i Oslo	3		
5. Universitetet i Bergen	2		
6. Universitetet i Stavanger	2		
7. Universitetet i Tromsø	2	1	
8. Høgskolen i Nord-Trøndelag	3		
9. Norges Informasjonsteknologiske høyskole	1	1	
10. Høgskolen i Ålesund	1		
11. Universitetet i Oslo	1		
12. Høgskolen i Finnmark	1		
Sum	49	5	1

Tabellen under angir fordelingen av vedtak fra underinstansene som ble påklaget til Felles klagenemnd i **2007**:

Fusk - 2007	Antall klagere	Fullstendig medhold	Nedsatt reaksjon
1. Handelshøyskolen BI	44	11	30
2. Universitetet i Stavanger	4		
3. Universitetet i Tromsø	4	1	
4. Høgskolen i Østfold	2	1	1
5. Høgskolen i Agder	1		
6. Høgskolen Stord Haugesund	1		
7. Høgskolen i Telemark	1		
8. Høgskolen i Bodø	1		1
9. Høgskolen i Gjøvik	2		
10. Høgskolen i Harstad	3	2	
Sum	63	15	32

Tabellen under angir fordelingen av vedtak fra underinstansene som ble påklaget til Felles klagenemnd i **2006**:

Fusk - 2006	Antall klagere	Fullstendig medhold	Nedsatt reaksjon
1. Høgskolen i Østfold	1	1	
2. Universitetet i Bergen	2		
3. Universitetet i Stavanger	1		
4. Handelshøyskolen BI	2		
Sum	6	1	0

3. Reaksjonsnivået i fuskesaker fattet i underinstansen

I henhold til universitets- og høyskoleloven § 4-7 (1) og § 4-8 (3) er det hjemmel for annullering og utestenging, samt fratakelse av retten til å gå opp til eksamen i inntil ett år.

Oversikten nedenfor viser hvilke reaksjoner som ble ilagt av underinstansen ved henholdsvis grovt uaktsomt og forsettlig fusk. "Kun annullering" av eksamen innebærer at klager får annullert den aktuelle eksamen han/hun fusket på, uten at det blir ilagt utestenging. De øvrige reaksjonene gjelder saker hvor klager får annullert eksamen i tillegg til å bli utestengt fra institusjonen for en viss periode.

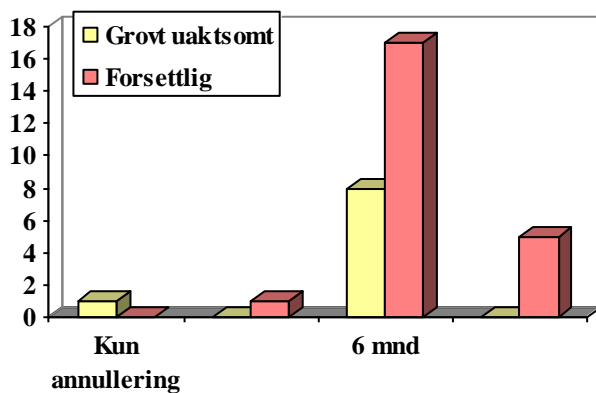
Hvor det foreligger forsettlig fusk er reaksjonen etter retts- og forvaltningspraksis på området annullering av eksamen og utestenging i to semestre, mens grovt uaktsomt fusk normalt innebærer annullering og utestenging i ett semester (seks måneder). Denne normen har Felles klagenemnd forholdt seg til som hovedregel og utgangspunkt for reaksjonsfastsettelsen.

Det bemerkes at klagenemnda ikke har adgang til å endre underinstansens vedtak til ugunst for klager. Underinstansens reaksjonsfastsettelse blir derfor stående selv om Felles klagenemnd mener at reaksjonen er for mild.

Selv om Felles klagenemnd har angitt en norm for reaksjonsnivået i normalt tilfellet, er det viktig at underinstansen ikke legger den nevnte normen til grunn kategorisk i alle saker. Loven gir underinstansen adgang til å velge om annullering eller utestenging skal ilegges eller ikke. Det innebærer at institusjonene må foreta den skjønnsmessige vurderingen i det konkrete tilfellet, og har anledning til å skille ut de sakene hvor en advarsel til studenten fremstår som den rimeligste reaksjonen. Når saken er kommet så langt som til Felles klagenemnd er derimot reaksjonsnormen langt på vei bindende for klageinstansen. Underinstansen er altså ikke bundet av reaksjonsnormen fastsatt av Felles klagenemnd, men hensynet til likhet på tvers av institusjonene taler for at normen som hovedregel burde være retningsgivende.

I tabellen nedenfor er vedtakene kategorisert i følgende reaksjoner: kun annullering av eksamen, annullering og utestenging under 6 måneder, annullering og utestenging i 6 måneder, annullering og utestenging i 7-12 måneder.

Reaksjon	Grovt uaktsomt	Forsettlig	Skyldkrav ikke vurdert	Samlet i 2008
Kun annullering	1	Ingen	1	2
Under 6 mnd utestenging	Ingen	1	Ingen	1
6 mnd utestenging	8	17	Ingen	25
7-12 måneder utestenging	Ingen	5	Ingen	5
Sum	9	23	1	33



Blant de sakene som gjaldt grovt uaktsomt fusk er 8 av 9 vedtak i samsvar med praksis fra Felles klagenemnd. Ingen vedtak er strengere enn normen. Blant de sakene som gjaldt forsettlig fusk er 17 av 23 vedtak mildere enn praksis skulle tilsi. Underinstansen vegrer seg altså noe for å ilegge lovens strengeste reaksjon for forsettlig fusk. Samlet sett er 13 av 32 vedtak i tråd med retts- og forvaltningspraksis. Det tilsvarer ca. 41 %, med en økning på ca. 15 % fra 2007. Flere institusjoner har dermed fulgt reaksjonsnivået fra Felles klagenemnd i 2008.

4. Forståelsen av skyldkravet

Med bakgrunn i erfaring fra behandlingen av klagesaker i 2008 har Felles klagenemnd funnet grunn til å knytte noen kommentarer til forståelsen av skyldkravet.

I tillegg til at klager objektivt sett må ha fusket eller forsøkt fuske på eksamen eller prøve osv., oppstiller loven et krav til subjektiv skyld som vilkår for at institusjonene skal kunne annullere eksamen og/eller utestenge en student. Studenten må altså ha handlet forsettlig eller grovt uaktsomt, jf. universitets- og høyskoleloven §§ 4-8 tredje ledd jf. § 4-7 første ledd litra b.

4.1 Forsett, betydningen av rettsvillfarelse

Forsett foreligger i de tilfeller hvor en person har tilsiktet en handling. I saker som gjelder fusk må derfor fuskehandlingen ha vært tilsiktet eller foretatt med bevissthet. Det betyr at studenten må ha vært klar over den faktiske handlingen som førte til brudd på det objektive vilkåret.

I de tilfeller hvor det finnes tilstrekkelig bevis for at studenten har fusket vel vitende om at handlingen er ulovlig, er det åpenbart at studenten oppfyller kravet til forsett. Det er imidlertid ikke *nødvendig* for å kunne statuere forsett, at studenten visste at handlingen han/hun foretok innebar fusk. Studenten kan derfor ha vært uvitende om at handlingen var ulovlig og likevel ha handlet forsettlig. For eksempel er kravet til forsett oppfylt hvor klager var klar over at han/hun tok med seg en kalkulator på eksamen selv om han/hun ikke visste at kalkulatoren var et ulovlig hjelpemiddel.

Dersom studenten anfører at han/hun var uvitende om at handlingen var ulovlig eller har misforstått fuskereglene, må det vurderes om studenten var i unnskyldelig rettsvillfarelse. Dersom studenten ikke kan bebreides sin uvitenhet om reglene, er det rimelig at studenten fritas for reaksjon. Terskelen er imidlertid høy, og de aller fleste studenter kan selv klandres for ikke å ha kjent til reglene i tilstrekkelig grad. Studenter er ansvarlig for å sette seg inn i gjeldende reglement ved institusjonen. I vurderingen av om studenten var i rettslig villfarelse kreves det lavere skyldgrad enn simpel uaktsomhet. I denne sammenheng kan det vises til Ot. prp. nr. 40 (2001-2002) under pkt. 12.1.10 "*Til § 54. Annullering av eksamen eller prøve*" hvor det følger:

"I eksamens- og prøvesituasjoner stilles det høye aktsomhetskrav til studentene, og den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk før eksamen."

I mange av klagesakene for Felles klagenemnd er det på det rene at klager har vært klar over fuskehandlingen/handlet forsettlig, men påberoper seg uvitenhet knyttet til fuskereglene. Institusjonen må imidlertid langt på vei ha forsømt sin informasjonsplikt før studenten blir

hørt med unnskyldningen om manglende kunnskap til fuskereglementet, eller reglene for riktig kildebruk.

4.2 Grov uaktsomhet

Hvor det ikke kan dokumenteres at klager handlet forsettlig kan det vurderes om studenten handlet grovt uaktsomt.

Uaktsomhet foreligger når en person har tilsidesatt den aktpågivenhet han eller hun i det enkelte tilfelle må antas å ha plikt til å utvise. For at uaktsomheten skal være grov, er det av Høyesterett sagt at "det må foreligge en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet", jf. Rt. 1970. s 1235 og 1983 s. 1222.

Dette forutsetter at klager ikke foretok fuskehandlingen med vilje eller bevisst, men passer på de tilfeller hvor klager for eksempel har glemt å henvise til riktig internettkilde, slurvet med å notere ned kildene som er brukt, eller har forvekslet et lovlig hjelpemiddel til skoleeksamen med et ulovlig. Her er klager som regel kjent med regleverket, slik at spørsmålet om rettsvillfarelse sjeldent kommer opp. Spørsmålet er om det er sterkt klanderverdig å ta feil hjelpemiddel med seg på eksamen, eller ikke dobbelsjekke litteraturhenvisningene på hjemmeeksamen.

4.3 Fullbyrdelsesforsett ved forsøk på fusk

Dersom det foreligger *forsøk* på fusk, må klager ha utvist såkalt fullbyrdelsesforsett. Det innebærer at vedkommende må ha bestemt seg for å fullføre fuskehandlingen, men blir avbrutt/oppdaget før fuskehandlingen fullbyrdes. Dersom det ikke kan bevises at vedkommende handlet med fullbyrdelsesforsett, men kun grovt uaktsomt, er ikke vilkårene for annullering og utestenging oppfylt.

I Ot. prp. nr. 40 (2001-2202) s. 54 heter det om dette:

"Dersom det kun foreligger forsøk på fusk, vil det imidlertid stilles krav om fullbyrdelsesforsett for at handlingen skal kunne føre til annullering av eksamen og utestenging. For studenten vil det derfor være av avgjørende betydning hvor grensen mellom forsøk og fullbyrdet handling trekkes."

Når det gjelder den objektive side av grensen mellom forsøk og fullbyrdet handling fremholder departementet at allerede det å ha et hjelpemiddel tilgjengelig under eksamen er fullbyrdet fusk. Blir man oppdaget før eksamen begynner derimot, er det tale om forsøk på fusk.

5. Viktigheten av informasjon om regleverket

Nemnda ønsker å gjøre oppmerksom på at grensen mellom en eksamensbesvarelse som havner i nederste del av karakterskalaen og fusk, kan være vanskelig å trekke. Dette synes særlig å gjelde ved hjemmeeksamen der faglig svake elever foretar lett omskriving av stoff fra fagbøker og andre aktuelle kilder, uten at det er tilstrekkelig til å utgjøre noe selvstendig arbeid. Det er derfor viktig at lærestedene gir grundig opplæring og veiledning i kildebruk overfor studentene, og da særskilt de som kan være i faresonen når det gjelder fuskehandlinger.

Det bør fremgå tilstrekkelig klart i form av eksamensreglement og eksamensforskrift hva som regnes som fusk, samt konsekvensene av å bryte disse.

6. Beviskrav

I sivilprosessen har Høyesterett gjennom sin praksis utviklet hovedreglen om "overvektsprinsippet". Det innebærer at det kreves minst 50 % sannsynlighetsovervekt for at noe skal anses tilstrekkelig bevist.

Annullering og utestenging er inngripende reaksjoner som minner om straff. I straffesaker kreves det nærmere 99 % sannsynlighetsovervekt. Man opererer med rettsprinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. Bare dersom det foreligger en rimelig mulighet for at vedkommende er uskyldig, må vedkommende frifinnes.

Spørsmålet om hvilken grad av sannsynlighetsovervekt som skal legges til grunn i fuskesakene har vært diskutert i et par dommer fra tingretten. Både overvektsprinsippet og strengere beviskrav har blitt anført. I TOSLO-2003-4863 la retten til grunn et krav til "klar sannsynlighetsovervekt". I en senere dom fra 2004 er retten i tvil om det skjerpede kravet til sannsynlighetsovervekt skal legges til grunn, men spørsmålet drøftes ikke nærmere da retten fant det hevet over enhver rimelig tvil at studenten hadde fusket.

Felles klagenemnd har i sin praksis stilt krav om klar sannsynlighetsovervekt av hensyn til studenten. Det må altså foreligge overveiende grad av sannsynlighet for at studenten har oppfylt fuskevilkårene (mer enn 51 %).

Det er institusjonene som har bevisbyrden. Felles klagenemnd har sett at det i enkelte saker mangler viktig dokumentasjon/bevis på at lovens vilkår er oppfylt. Det er av vesentlig betydning at underinstansene sørger for at klagesakene er tilstrekkelig opplyst før de oversendes. Alle dokumenter som det er henvist til må legges ved saken; brev, rapporter, oppgavesett etc. Hensynet til effektiv og forsvarlig saksbehandling, samt at Felles klagenemnd skal kunne overprøve vedtakene på en skikkelig måte, tilsier også dette. Felles klagenemnd gjør igjen oppmerksom på at det i fuskesaker er to vilkår som må være oppfylt; det må objektivt sett foreligge fusk, og studenten må ha handlet forsettlig eller grovt

uaktsomt. I tillegg vil spørsmålet om utmåling av reaksjonen oppstå. Klagenemnda/styret ved institusjonen må vurdere dette, og utforme et vedtak hvor disse drøftelsene fremgår.

7. Krav til saksbehandlingen

Ifølge uhl. § 7-6 annet ledd regnes annullering av eksamen eller prøve etter § 4-7 og bortvisning og utestenging etter §§ 4-8 til 4-10 som enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Det innebærer at saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven kommer til anvendelse. Enkelte krav til saksbehandlingen i fuskesaker skal kommenteres i det følgende.

7.1 Forhåndsvarsling

Forvaltningsloven § 16 stiller krav om forhåndsvarsling. Det innebærer at klager skal varsles før vedtak om annullering og/eller utestenging treffes i underinstansen, samt gis muligheten til å uttale seg innen en nærmere angitt frist.

Forhåndsvarselet skal være skriftlig. Det skal inneholde informasjon om hva saken gjelder og ellers inneholde det som er påkrevd for at studenten på en forsvarlig måte kan ivareta sine interesser.

Blant annet skal det informeres om klagers rett til gratis advokatbistand fra sak er reist i underinstansen, jf. uhl. § 4-8 femte ledd. Sak må anses reist fra det tidspunkt institusjonen beslutter at fuskeforholdet skal oversendes for avgjørelse i den lokale klagenemnda, eventuelt styret.

Manglende forhåndsvarsel fra institusjonens side kan lett føre til ugyldig vedtak, jf. forvaltningsloven § 41.

7.2 Om vedtaket

Forvaltningsloven stiller krav om at et enkeltvedtak skal være skriftlig, jf. § 23. Videre følger det av lovens § 24 at enkeltvedtak skal grunngis. Institusjonen må gi begrunnelsen samtidig med at vedtaket treffes.

I begrunnelsen skal det vises til de regler vedtaket bygger på. I den utstrekning det er nødvendig for å sette klager i stand til å forstå vedtaket om annullering og utestenging, skal begrunnelsen gjengi innholdet eller den problemstilling vedtaket bygger på, jf. forvaltningsloven § 25 første ledd. Begrunnelsen skal også inneholde de faktiske forhold vedtaket bygger på, jf. annet ledd. Endelig bør de hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøving av forvaltningsmessig skjønn nevnes, jf. tredje ledd.

Dette innebærer at underinstansen, herunder den lokale klagenemnda eller styret må utforme vedtak om annullering og utestenging skriftlig, og gi en begrunnelse hvor det fremgår at både det objektive og subjektive vilkåret er oppfylt. Hvor underinstansen velger å

legge sekretariatets innstilling til grunn, må dette fremgå av klagenemnda eller styrets skriftlige vedtak.

8. Oppsettende virkning

Hovedregelen er at et vedtak skal iverksettes straks. Det innebærer normalt at utestengingsperioden begynner å løpe samme dag som vedtaket blir truffet, eller en nærmere fastsatt dato.

Ifølge forvaltningsloven § 42 kan imidlertid underinstansen eller klageinstansen etter begjæring fra klager beslutte at iverksettelsen av vedtaket skal utsettes til klagen er endelig avgjort i Felles klagenemnd. Dette er en prosessledende beslutning og ikke et enkeltvedtak som kan påklages. Klager har derfor ikke krav på å få overprøvd spørsmålet av Felles klagenemnd.

Felles klagenemnd ønsker at underinstansen avgjør spørsmålet om et vedtak skal gis oppsettende virkning etter begjæring fra klager. Dette fordi lærestedet kjenner saken best på dette stadiet av klageprosessen. Da unngår man også at Felles klagenemnd må behandle klagesaken to ganger, først ved spørsmålet om oppsettende virkning uavhengig av selve klagesaken, deretter selve klagesaken.

Dersom underinstansen har avslått klagers begjæring om oppsettende virkning vil Felles klagenemnd av samme grunn avstå fra å overprøve underinstansens vurdering. Det er derfor viktig at underinstansen ved begjæring om oppsettende virkning tar uttrykkelig stilling til spørsmålet, samt begrunner et eventuelt avslag, jf. forvaltningsloven § 42.

Fastsettelse av utestengingsperioden

Det er et velkjent fenomen at underinstansen fastsetter utestengingsperioder uten å ta hensyn til inndelingen av semestre. Ofte innebærer utestenging angitt fra en bestemt dato til en annen at klageren i realiteten blir utestengt flere semestre enn tilsiktet fra vedtaksorganets side. Dersom underinstansen mente å utestenge klager i ett semester skal datoene for utestengingsperioden tilpasses slik at utestengingsperioden ikke får konsekvenser utover ett semester. For eksempel er utestenging fra september til mars en periode som i realiteten kan innebære to semestre utestenging. I løpet av perioden på seks måneder mister studenten slutten av høstsemesteret i tillegg til begynnelsen av vårsemesteret. Dersom underinstansen hadde ment at ett semester var passende, hadde utestenging for høstsemesteret vært den riktige reaksjon å ilegge. Underinstansen bør derfor ikke kategorisk likestille seks og tolv måneders utestenging med henholdsvis ett og to semestre utestenging.